

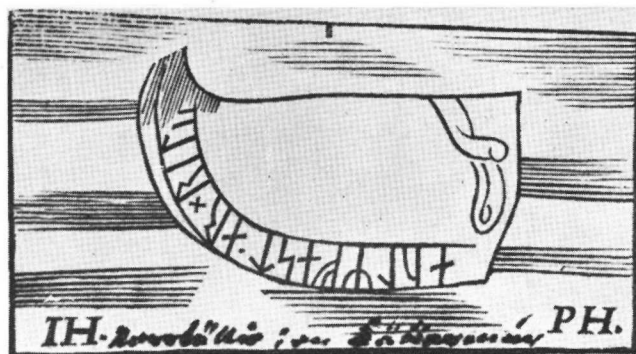

Fig. 279. U 530. Norrtälje. Efter B 259.

läsning, eller möjligen felristning — i i st. f. r. Om namn sammansatta med *Orm-* se U 518. I två andra av inskriftens namn (*hulmfastar*, *burut*) förekomma »överflödiga» runor (se nedan), varför man möjligen skulle kunna uppfatta i som ett tillägg. (I L 628 återges namnet som *Hulmi*, vilket i *UFT* tolkas som *Holme*.)

Om mansnamnen *Holmviör* och *Holmfastr*, som äro vanliga, typiskt svenska namn, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 104 f. De båda namnen ge ett exempel på variation.

Faderns namn, som skrives *burut* (ack.), måste åsyfta namnet *Broddr* (fsv. *Brodder*, fda. *Brod*, fvn. *Broddr*). Namnet har tydligen varit ovanligt i runinskrifter. Det är, i skrivningen *brutr*, belagt på Ög 133. (I L 628 återges namnet som *purut*, vilket i *UFT* tolkas som »Thronde eller Thorudd?»). Namnet *Broddr* har säkerligen ursprungligen varit ett öknamn, identiskt med subst. *broddr*, m. 'brodd', 'hästkosöm', 'pigg' o. s. v., alltså ett vedernamn av en vanlig typ. Om namnet se vidare S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten*, s. 82 f.

I den anförda uppsatsen hävdas, att Norrtäljestenen kan ha utförts av Vidbjörn, alltså den ristare, som har signerat U 524, Penningby: »Redan det förhållandet, att man i denna inskrift har två, eller möjligen tre, exempel på inskott av runor, gör, att man får ristaren Vidbjörn i tankarna. Ser man närmare efter, får en sådan tanke ytterligare stöd. Ristningen påminner i hög grad om Hårdnacka-stenen [U 579] i sin anordning. I bruket av skiljetecken och i runornas former finnas också iögonenfallande likheter. Det är emellertid förenat med vissa risker att försöka bestämma ristaren, när man endast kan bygga sin granskning på en teckning. Man har då t. ex. icke möjlighet att jämföra huggningstekniken, och man måste vara försiktig, när det gäller runformerna. Trots detta vågar jag ... anse det högst sannolikt, att också denna sten har ristats av Vidbjörn.» Se U 579.

531. Kvisthamra, Norrtälje.

Pl. 114, 115.

Litteratur: G. Frodin, Brev till W. Schürer v. Waldheim den ³¹/₇ 1882 (ATA); W. Schürer v. Waldheim, Brev till Riksantikvarien den ¹⁹/₁₀ 1882 (ATA); Brev till G. Frodin den ²⁶/₁₂ 1892 (ATA); Otto v. Friesen, Anteckningar 1904 (ATA); E. Brate, Anteckningar 1916 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Stockholms län 1915 (ATA), Runinskrifter i Norrtäljetrakten (i: Norrtäljetrakten under forntiden, 1945), s. 84 f.

Äldre avbildningar: v. Friesen, foto 1904 (ATA); Brate, foto 1916 (ATA).

Runristningen befinner sig i ett så gott som lodrätt stupande berg i den höjd, som i S begränsar Kvisthamravikens dalgång, 65 m. ÖNÖ om lägenheten Kvisthamra n:r 114, 160 m. ÖNÖ om den punkt, där infartsvägen till lägenheten utgår från landsvägen. Ristningen, vars nedre

del är bortfallen, har börjat omkring 70 cm. från markytan. Ristningsytan vetter åt V. Området, som kallas »Bålkerna», är vattensjukt; år 1942 fördärvades säden på åkern framför ristningen genom havsvatten. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Penningby».

Kvisthamraristningen undersöktes första gången 1882, vilket framgår av ett brev från G. Frodin till W. Schürer v. Waldheim. Frodin skriver den ³¹/₇ 1882: »I går ändtligen lyckades jag få Herr Edberg med mig för uppsökande af den förmodade run-ristningen, hvarom jag nämnde vid mitt senaste besök å Mellinge-holm. Till min lifliga glädje återfunno vi henne också och jag öfvertygade mig snart om, att det var en verklig runristning i enkel orm-slinga. Efter att hafva tillbringat några timmar å platsen, återvände jag dit idag för att redigera de igår gjorda anteckningarna och föreligger resultatet å den af anmärkningar åtföljda ritning som jag härhos har äran öfersända till påseende.» W. Schürer v. Waldheim underrättade Riksantikvarien om fyndet den ¹⁹/₁₀ samma år: »På Norrtälje stads egor har herr G. Frodin efter ett rykte om saken uppsårat en, så vidt jag vet, hittills okänd runristning i ett fast berg och gjort hosföljande ritning med anteckningar om densamma, hvilken jag nu med upptäckarens begifvande har äran att till Eder öfersända. Jag bifogar derjemte ett bref från honom till mig, innehållande försök till tolkning af runskriften. På herr Frodins begäran har jag med honom besökt stället för att granska ristningen och hans afbildning, hvilken sednare synes mig omsorgsfull. Dess original är temligen otydligt, och herr F. har blott genom dess beskådande i olika dagrar och vid begjutning med vatten tydligt kunnat se alla dragen deri. Skulle Akademien vilja gifva honom någon ersättning för hans stora omsorg vid uppletandet och aftecknandet af detta minnesmärke, tror jag sådant vore honom välkommet.» I ett brev till Frodin mer än 10 år senare (²⁶/₁₂ 1892) omtalar Schürer v. Waldheim, att han »förleden sommar» fick tillfälle »att för Riksantikvarien visa den af Eder upptäckta och afritade runristningen i berget vid Kvisthamraängen, och erhöi jag förnyade löfte af honom om någon belöning för Eder å denna intressanta sak egnade omsorg och intr.» v. Friesen (1904) beskriver hällens läge på följande sätt: »Ristningen å berghäll söder om Norrtälje stad på dess utjord vid Kvisthamraviken. Söder om den fördjupning i terrängen som utgör fortsättningen på Kvisthamravikens botten. Här reser sig en gneisås af relativt betydlig höjd, hvilken fortsätter åt öster på Kvisthamravikens södra strand. På en åt vester brant stupande häll i denna ås är ristningen anbrakt. Den är märkelig genom sin närhet till hafvet och ringa höjd öfver detsamma. Höjden öfver hafvet — afvägd af doc. R. Sernander — utgör för ristningens underkant jämt 5 meter. Under ristn. ett stenkummel liggande 4,4 meter öfver sjöns yta.»

T. h. om ristningen, 18 cm. från högra ramlinjen, synes ett kraftigt hugget V följt av tre grunt ristade bokstäver: N H W. Bokstäverna äro omkring 2 dm. höga.

Största delen av ristningen har gått förlorad genom en stor flagring. Det bevarade partiet är jämförelsevis grunt hugget. Största bredden (nedtill) kan beräknas ha varit 0,80 m., höjden 1,55 m.

Inskrift:

... --- ... **tar sun sin uk at kunuat faiur sin**

5 10 15 20 25 30

... *æftir*(?) ... *sun sinn ok at Gunnhvat, faður sinn.*

»... efter(?) ... sin son och å Gunnvat, sin fader.»

Till läsningen: Inga sk finnas. Av runan 1 synes endast en bst i form av en l-bst. Av runan 2 återstår endast hst:s övre del. I runan 3 är hst delvis bevarad i kanten av den stora flagringen; t. v. om hst synes en bst; runan kan ha varit **a** eller **n**. Mellan runan 3 och 4 **t** är ett mellanrum på 14 cm., vilket kan ha gett plats för två, möjligen tre runor. I 4 **t** är vänstra bst otydlig.

5 **a** har bst på båda sidor om hst; bst t. v. är kort. I 9 **n** finnes intet spår av bst t. v. om hst. 12 **n** har bst på bägge sidor. 15 **a** har endast mycket osäkra spår av bst t. v. om hst. Mellan 16 **t** och 17 **k** finnes en fördjupning, som ej är huggen. 17 **k** är ej stunget. 19 **n** har bst endast t. h. 21 **a** har dubbelsidig bst. I 24 **a** är bst kort på högra sidan. Avståndet mellan 24 **a** och 25 **i** är något större än normalavståndet mellan runorna. 25 **i** är säkert. Intet spår av sk vid inskriftens slut. — Frodin: 1—3 saknas; 4 **l**, 15 **i**. — v. Friesen: 1—3 **tir**, 15 **i** »trol. ej †». — Brate: 1—3 **tia**.

Frodin anser, att »man utan allt för stor gissning» skulle kunna tolka inskriften som »Lars son sin (= hans) huggit runa åt fader sin» eller »sonen hans huggit runa åt sin fader Lars». Denna översättning förutsätter dock »dels att ristningen egt rum under senare tid, då redan det romerska 'Laurentius' fått burskap i vårt språk uti formen Lars, dels att *h^{et}* redan den tiden utlemnades i Roslagsspråket, vidare att *k^{et}* i 'kunu' bör vara **r** och *i^{et}* i **iursin** ämnats till **d** eller **th**». — Brate föreslår att suppleras inskriftens början, runorna 1—6, på följande sätt: »-- (ris)ti a(t u)tar», vilket skulle ge översättningen: »- ristade efter Ottar».

Runorna 4—6 **tar** utgöra med all sannolikhet slutet av sonens namn. Vilket detta har varit, är numera omöjligt att säga. Faderns namn har varit *Gunnhvatr*. Namnet är visserligen icke säkert belagt i någon runinskrift, men det är väl styrkt i medeltida källor.

Om hällens läge se S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten*, s. 85 f.

Inskriften visar flera unga drag och torde tillhöra 1100-talets början, jfr Jansson a. a., s. 85 f.

Bro och Vätö skeppslag.

Socknar: Roslags-Bro, Vätö och Björkö-Arholma.

De från skeppslaget kända runinskrifterna äro blott 7. Dessa finnas samtliga inom Roslags-Bro socken. Av de två skärgårdssocknarna Vätö och Björkö-Arholma saknar den senare fullständigt fornminnen över huvud taget, och den förra äger endast några få. Av de 7 kända ristningarna äro endast 2 väl bevarade runstenar (U 532, 533), de övriga 5 äro endast fragment. Ett av dessa, U 538, är numera endast känt genom äldre uppgifter. Dessutom bör det här framhållas, att det icke är alldeles uteslutet, att de små fragmenten U 534—536 kunna ha tillhört samma runsten.

I Johannes Bureus' samlingar ingå endast två runstenar från Bro och Vätö skeppslag, nämligen U 532 och U 538. I *Ransakningarna* omtalas U 537, som icke var bekant för Bureus. I *Bautil* finnas därför tre inskrifter från skeppslaget avbildade, U 532 (B 245), U 537 (B 256) och U 538 (B 118), vilka också upptagas i Liljegrens *Runurkunder* (L 626, 618, 627). I R. Dybecks *Sveriges runurkunder* finnes endast U 537. Under de senaste åren ha U 533—536 kommit i dagen.

532. Roslags-Bro kyrka.

Pl. 115.

Litteratur: B 245, L 626. J. Bureus, F a 6 s. 187 n:r 114 (Rhezeliu), F a 5 n:r 28, F a 1 s. 9; J. Rhezelius, *Monumenta Uplandica* (F c 6), s. 80 (tryckt i UFT h. 32, 1915—17, s. 44), R 550 n:r 29; J. Hadorph, *Resejournal* 1682 (i Peringskiölds *Monumenta* 3); J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 75; E. Brenner, *Anteckningar* 4/6 1715 (ATA); N. Celsius (resp. Laurentius Sepelius), *Roslagia* (1721), s. 41; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 115, 281; F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* 1 (1804), s. 240 f.; UFT h. 2 (1872), s. 11 f.; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 69; *Sveriges kyrkor: Uppland Bd 2*, h. 2 (1940), s. 185; S. B. F. Jansson, *Ytterligare några nyfunna runinskrifter* (i: *Fornvännen* 1943, s. 310 f.), *Runinskrifter i Norrtäljetrakten* (i: *Norrtäljetrakten under forntiden*, 1945), s. 53—61.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i *Monumenta Uplandica* och i R 550); Bureus, kopparstick (i F f 6 n:r 16); osign. teckning i F l 8, bl. 36; J. Hadorph och Daniel Stahl¹), träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 245).

Runstenen står rest t. h. om vapenhusets ingång. Den uttogs ur vapenhusgolvet år 1929, då kyrkan restaurerades. I *Monumenta Uplandica* anger Rhezelius stenens plats sålunda: »J Wapenhuset widh K. dören ligger denne R. 4. claro Stylo. 30 oct.» F a 6: »J Wåkenhuset»; R 550: »Om denne Runsten visste ingen något tänkwardigit migh berätta. Han är af sitt rätta rum förd och i Wåkenhuset lagd på golfwet.» Peringskiölds *Monumenta*: »i Broo Wapenhus» (B 245: »Vapnhusdörren»; L 626: »I vapenhusdörren»). E. Brenner (år 1715): »Under Kyrkodören ligger en Runsten ...» *Roslagia* (1721): »In navarchia Broensi, ejusdemque parochiæ in pavimento vestibuli templi, Vapenhuset, jacet hic lapis a loco suo debito dimotus.» Radloff: »Av ålderdomsminnesmärken finnes i denna socken ... en Runsten i Vapenhuset ...» I *Kyrkoinventarium* 1829 upptages ingen runsten, och i UFT (1872) meddelas: »Af runstenar finnes

¹ I Peringskiölds *Monumenta* är ritarsignaturen D[aniel] St[ahl] med bläck ändrad till P[eter]. H[elgonius]. Signaturen AH, som står i mitten, betecknar formsnidaden And. Halling.